

kpt. Mgr. et Mgr. Diana Santusová
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, sekcia kontroly a inšpekčnej služby MV
SR, úrad inšpekčnej služby, odbor inšpekčnej služby Západ, Bratislava
mjr. doc. PhDr. Ing. Kristína Králiková, PhD., MBA
Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra správneho práva

Niektoré kriminologické aspekty trestnej činnosti policajtov

Vstup

Nielen trestná činnosť, ale každá protispoločenská aktivita je považovaná v modernej demokratickej spoločnosti za anomáliu, za relikť minulosti a súčasne aj za brzdu rozvoja akceptovateľných spoločenských vzťahov. Tomuto názoru, v Západnej Európe prvotne a presvedčivo politicky presadzovanému prakticky už od druhej polovice 20. storočia korešponduje prirodzene aj inštitucionálne usporiadanie a nastavenie tamojších štátnych mocenských orgánov demokratických štátnych útvarov a súčasne aj požiadaviek na ich personálny substrát. V centre záujmu pôvodne iba západoeurópskej verejnosti sa teda samozrejme ocitli aj bezpečnostné štruktúry takýchto štátov, ich poslanie, kreovanie, fungovanie, kontrola a zároveň aj miera ich vplyvu na modelovanie spoločenských vzťahov, a to aj vo vzťahu k zahraničiu.¹

Požiadavka občianskej verejnosti smerujúca k ich „zrozumiteľnosti“ a prehľadnosti, vrátane bezúhonnosti jej personálneho koncipovania, sa odzrkadľuje aj v pohľadoch na požadované kvalitatívne parametre bezpečnostných zložiek, nevynímajúc políciu. Polícia je totiž vo vyspelých demokratických štátoch vnímaná najmä ako všeobecne prospešná štátna resp. verejná inštitúcia poskytujúca špeciálne služby všetkým občanom. Občan západoeurópskeho demokratického štátu teda už desaťročia dlhodobo vníma políciu ako verejnoprospešné spoločenstvo bezúhonných, nepodplatiteľných ľudí, voči ktorým môže mať plnú dôveru, a od ktorých môže kedykoľvek očakávať zákonnú ochranu a pomoc v núdzi. Takáto finálna podoba polície, nesporne za určitých podmienok a okolností premenná, sa vo vedomí obyvateľstva ale formovala dlhodobo a cielene. Až do takej miery, že obyvateľstvo v zásade vôbec nepripúšťa žiadnu možnosť jej ovplyvňovania, zneužívania, či nebudaj korumpovania.

Pravda, v dôsledku diametrálne odlišných podmienok sa formoval postoj verejnosti k polícii resp. bezpečnostným štruktúram pôsobiacim v tzv. post-socialistických štátoch, do komplexu ktorých patrí aj Slovenská republika. Trestná činnosť príslušníkov týchto mocenských zložiek tzv. postsocialistických štátov bola totiž v nedávnej minulosti do značnej miery priamo preukázaná. Mala rozličné cieľové zameranie, štruktúru, protagonistov a ich obeť, ba aj podoby formálnej legalizácie.

¹ KRÁLIK, Jozef a Ján KÚTIK. 2013. *Kontrolný systém a jeho subsystemy vo verejnej správe (základy teórie)*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 58 a n. ISBN 978-80-7380-482-4.

Páchanie trestnej činnosti príslušníkmi bezpečnostných zložiek štátu sa však napokon darí pomerne úspešne odhaľovať, ba aj trestať, čoho dokladom je história napr. GESTAPO, STASI, ŠtB, Securitate a pod. Možno teda otvorene povedať, že z určitého zorného uhla je odkrývanie a neustále objasňovanie páchania trestnej činnosti policajtov príslušnými zložkami štátu a spoločnosti prácou permanentne priekopníckou. Pritom cizelovanie interdisciplinárne determinovanej teoretickej základne kriminológie a kriminalistiky vedcami, predovšetkým priekopníkmi policajných vied, neopomínajúcich najmä kriminologické aspekty páchania tejto mimoriadne spoločensky nebezpečnej trestnej činnosti, musí byť prirodzene vždy aj v centre záujmu všetkých politických subjektov v demokratickom štáte. Avšak predovšetkým tých, ktoré v reálnom čase disponujú aktuálne funkčnou štátnou mocou a jej nástrojmi. Pravdaže, okrem prostých ľudí, najmä vedci, ba vari iba oni majú kardinálny podiel na rozvoji poznania resp. rozpoznavania a eliminovania protispoločenských javov a spoločnosť deštruujúcich aktivít. Týmto spôsobom vedci dokonca posúvajúca teóriu policajných vied vždy, aj keď neraz iba o malý, ale predsa len nie málo významný krôčik vpred. A to napriek tomu, že obyčajne len každodenný život a každodenná prax signalizujú defekty v spoločenských vzťahoch, na ktorých sa nežiadamu podieľa, či priamo ich vyvoláva činnosť alebo nečinnosť policajta a polície ako inštitucionalizovanej silovej zložky štátnej moci.

Vedecky koncipované teórie zamerané na objasňovanie príčin a dôsledkov páchania trestnej či inej, menej závažnej protispoločenskej činnosti reprezentantmi a pracovníkmi orgánov štátnej moci, teda aj polície, majú teda reprezentatívnejšie rozmery vtedy, ak sa opierajú o praktické poznatky. Teda, najmä v situácii, ak prinášajú v záujme rozvoja spoločnosti aj nevšedne koncipovaný ideový a myšlienkový obsah, navádzajúci k zamysleniu, k inšpiráciám, ale i ku konfrontáciám ideálu s realitou. V prípade hľadania odpovedí na otázky súvisiace s kriminologickými faktormi či kriminogénnymi aspektmi páchania protispoločenskej činnosti tými, ktorí by mali naopak defekty v živote spoločnosti odhaľovať a spolupodieľať sa na ich odstraňovaní, ide teda nesporne o podstatné excerpovanie príčin javov, skutočností a prejavov, koreniacich v konfrontácii reality s ideálom.

Nielen vo vedecky orientovanej literatúre takejto proveniencie je možné identifikovať mnohé pokusy o riešenie takto koncipovaných otázok. Ich úspešné formulovanie a pragmatické odpovede na ne však môže naostatok finálne skoncipovať iba dosiahnutá kvalita výsledného produktu, ktorým je vlastne len a len spokojná a pokojná atmosféra panujúca v konkrétnej spoločnosti. O tejto skutočnosti sa dá aj pomerne ľahko presvedčiť ihneď, ako sa bádateľ ponorí do vstrebávania prvých riadkov odpovedí na vhodne položené otázky, dotýkajúce sa každodenného života obyvateľa určitého štátu, a osobitne takého obyvateľa, ktorý už bol nejakým spôsobom konfrontovaný so štátnou mocou a jej oficiálnymi reprezentantmi. Predovšetkým takto získaný podkladový materiál možno preto považovať za primerane zrozumiteľný a jasný, čo ho skutočne predurčuje aj na univerzálnejšie, než iba pôvodne zamýšľané vedeckovýskumné využitie.

Otázky, dotýkajúce sa inštitútu páchania trestnej činnosti policajtmi, ale predovšetkým praktickej aplikácie preventívnych opatrení determinujúcich aktuálne spoločenské vzťahy, ako je zrejmé, zamestnávajú už dlhšiu dobu myseľ nielen odborníkov, ale aj prostých občanov. Bez ohľadu na ich príslušnosť k určitej

národnostnej či jazykovej pospolitosti. Ľudia úplne prirodzene a oprávnene očakávajú od policajných resp. bezpečnostných orgánov „pohyb“ ústiaci do odhalenia a rýchlej nápravy deformovaných spoločenských vzťahov. A to najmä tých, ktoré sa ich bezprostredne dotýkajú. Isto, občania očakávajú aj adekvátne potrestanie tých previnilcov, ktorí za deformáciami spoločenských a medziludských vzťahov priamo, či nepriamo stoja.

Tzv. zametanie afér, prechmatov, podvodov a zločinov zjavných precedensov vládnucich mocenských štruktúr totiž radikálne deformuje občianske postoje k samotnej spoločnosti, k miere dôveryhodnosti štátu a k jeho jednotlivým predstaviteľom. Mediálne, obyčajne bombasticky prezentované vyvodenie iba tzv. politickej zodpovednosti voči vplyvným zločincom pohybujúcim sa v tzv. politickom suteréne a tzv. ústavnom prostredí je však v očiach jednoduchého občana iba krátkodobou pastvou pre oči, deravou záplatou na trhajúci sa politický kabát národno – štátnej society. Doba si vyžaduje činy... A podnetom i návodom na realizáciu konvalidácie spoločenskej situácie môže byť práve taká koncepcia revitalizácie bezpečnostných zložiek štátu, zahŕňajúca aj organizačné a personálne štruktúry Policajného zboru (ďalej len „PZ“), ktorá sa bude opierať o seriózne analýzy a syntézy, dekódujúce kriminologické aspekty trestnej činnosti policajtov.

V podmienkach našej dnešnej spoločnosti je trestná činnosť príslušníkov PZ považovaná za niečo absolútne neprijateľné a odsúdeniahodné, pričom je potrebné uviesť, že tento špecifický druh kriminality je v súčasnosti vnímaný ako skutočne závažný spoločenský problém, ktorý je potrebné v rámci ochrany spoločnosti a jej morálnych zásad v každej jednej demokratickej krajine eliminovať na čo najnižšiu možnú mieru, pretože z mnohých pohľadov nielen ohrozuje samotnú morálku a demokratické princípy sformované na ochranu našej spoločnosti, ale zároveň aj do značnej miery dehonestuje prácu tých naopak svedomitých, zodpovedných a bezúhonných príslušníkov PZ. V dôsledku toho môže dôjsť napríklad aj k nerešpektovaniu policajtov pri výkone ich služby, čo môže mať v mnohých prípadoch aj tragické následky. O tom sa mohla verejnosť v poslednom období presvedčiť, žiaľ, už niekoľkokrát.

V súvislosti s uvedeným je azda úplne samozrejmé, že v prípade páchania trestnej činnosti policajtmi ide o problematiku, ktorá je ostro sledovaná a citlivo vnímaná aj zo strany medzinárodnej verejnosti, ba dokonca môžeme uviesť, že predstavuje skutočne vďačný predmet (objekt) záujmu aj pre tuzemské, aj pre zahraničné (mas)médiá. A to najmä preto, že vo vedomí a vnímaní azda všetkých prostých, pracujúcich ľudí na celom svete je zakódované podvedomie zobrazujúce charakter polície (a policajta) ako o „ťažkú a trestajúcu ruku spravodlivosti“. Teda, v očiach občana, v jeho „psychickom zrkadle“ sa ako neočakávané, úplne nemysliteľné a vnútorne rozporuplné poznanie javí prítomný fakt, že by práve samotní policajti ako príslušníci ozbrojeného bezpečnostného zboru, ktorého primárnou úlohou je ochrana života, zdravia a majetku obyvateľov krajiny a boj proti celosvetovo stúpajúcej (organizovanej) kriminalite, páchali trestnú činnosť, pred ktorou by mali verejnosť sami chrániť.

Pri osvetľovaní faktorov podmieňujúcich páchanie trestnej činnosti policajtmi možno objaviť množstvo rozličných subjektívnych aj objektívnych dôvodov ovplyvňujúcich transformáciu osobnosti policajta z „pozitívneho“ spoločenského

činiteľa na „negatívny“ faktor resp. subjekt spoločenských vzťahov. Táto tematika je preto zaujímavá nielen pre laickú verejnosť, pričom azda najviac pozornosti jej venuje obec novinárov, ale isto aj pre príslušníkov PZ, prípadne aj príslušníkov iných ozbrojených zborov. Jej aktuálnosť neklesá, ale práve naopak, vzrastá. Pritom takýto nárast aktuálnosti a sledovanosti problematiky spätjej s trestnou činnosťou páchanou príslušníkmi PZ možno pozorovať stále častejšie prostredníctvom vyhodnocovania obsahu rozličných masmediálnych nosičov, teda prostriedkov masovej informácie, ktoré o takejto trestnej činnosti neustále a to skutočne z rozličných - neraz zisťných dôvodov, verejnosť informujú.

Je zrejmé, že pritom v závislosti od prípadov a aj z evidovanej samotnej spätnej väzby prezentovanej či už na sociálnych sieťach, alebo na iných internetových stránkach v rámci rôznych, často aj pomerne búrlivých diskusií, je možné sledovať pomerne silné občiansko - ľudské pohoršenie nad správami o páchaní trestnej činnosti policajtmi. V dôsledku neraz účelovej dezinformovanosti verejnosti niektorými mediálnymi nosičmi v niektorých kontroverzných prípadoch týkajúcich sa plnenia si služobných povinností policajtmi dochádza prirodzene aj k názorovej polarizácii verejnosti na dve strany, na dva protipóly, a to na jednu stranu, ktorá konanie príslušníkov PZ v konkrétnom prípade schvaľuje, a na stranu druhú, ktorá ich konanie absolútne, či už oprávnené, alebo neoprávnené, odsudzuje. Možno teda konštatovať, že problematika „policajnej zločinnosti“ je prakticky trvalo aktuálna, a preto zároveň aj verejnosťou a médiami sledovaná. Totiž, vysoká nebezpečnosť a quasi časté páchanie trestnej činnosti príslušníkmi PZ spôsobuje, že samotné úsilie ochraňovať spoločnosť pred páchaním tejto trestnej činnosti už nie je možné definovať iba ako akýsi individuálny záujem jednotlivca, pretože tento negatívny fenomén doby už prekročil isté hranice a nadobudol rozmery skutočne významného problému na celospoločenskej úrovni. Predovšetkým prejavy latentnej trestnej činnosti páchanej príslušníkmi PZ mimoriadne deštruktívne pôsobia na morálny aj politický stav a mieru racionality myslenia verejnosti.

Stav, príčiny, podmienky a motívy páchania takejto trestnej činnosti musia byť preto predmetom trvalého rozpracovávaní na teoretickej, legislatívnej aj praktickej báze. Práve odhaľovanie a objasňovanie trestnej činnosti, ktorej páchatelmi sú príslušníci PZ, sa natrvalo musí stať „verejnou vecou“. Iba takto totiž možno brániť rozširujúcej sa korupcii v spoločnosti a to v medzinárodnom meradle. Je ale zrejmé, že neľahký spôsob vyšetrovania korupcie podmieňuje stupeň razancie dôrazu na výkon policajnej činnosti. A to aj tlak na narastajúci stupeň náročnosti výberu adeptov pre službu v bezpečnostných orgánoch a orgánoch činných v trestnom konaní, a teda aj na použitie a zohľadnenie materiálov získaných ako produkty teoretických disciplín, tak aj aplikačnej praxe. Spoločnosť, a predovšetkým tie subjekty, ktoré „extrahujú“ a distribuujú informácie o trestnej činnosti policajtov, musí nevyhnutne pracovať so širokým spektrom odborných a informačných zdrojov, pričom musí mať na zreteli predovšetkým zásadu zákonnosti, zásadu objektivity informácie a zásadu pravdivosti informácie. Inak bude nevyhnutne dochádzať k latentnému, a neskôr otvorenému „odumieraní“ účelu príslušných inštitútov trestného práva, ale aj aktivít orgánov činných v trestnom konaní integrovaných do oblasti vyšetrovania, kriminológie a kriminalistiky.

V tomto kontexte je nevyhnutné pripomenúť aj neprípustnosť „manipulácie“ s rôznymi aktuálne platnými právnymi predpismi. Priamo z prostredia vyšetrovania

trestnej činnosti príslušníkov PZ je potrebné pristúpiť k vedeckému zovšeobecňovaniu získaných poznatkov. Preto, aby sa v záujme prevencie a profylaxie čo najlepšie a najzrozumiteľnejšie vysvetlili základné fenomény odhaľujúce podstatu problematiky trestnej činnosti policajtov.

Vo všeobecnosti môžeme uviesť, že trestné právo a kriminológia sú samostatné vedné disciplíny, ktoré sú však vzhľadom na ich predmet záujmu navzájom veľmi úzko prepojené. Pritom možno v skratke konštatovať, že sa aj vzájomne dopĺňajú, pretože množstvo kriminologických poznatkov primárne čerpajúcich z aplikačnej praxe trestného práva často spätne opäť rozširujú a dopĺňajú práve ďalšie poznatky trestnoprávnej vednej disciplíny resp. právneho odvetvia. V tejto súvislosti je úplne zrejmé, že trestné právo ako vedná disciplína rieši najmä právne aspekty nejakej konkrétnej trestnej činnosti, pričom máme na mysli predovšetkým predpoklady trestnoprávnej zodpovednosti, prostriedky a metódy boja proti kriminalite, poľahčujúce a priťažujúce okolnosti, právne osobitosti a možnosti spáchania trestného činu.¹

Čo sa týka kriminologických aspektov trestnej činnosti policajtov, teda quasi špecifického druhu trestnej činnosti, tak tieto sa orientujú najmä na bližší popis takejto kriminality, kde medzi tieto aspekty môžeme zaradiť napríklad príčiny a podmienky vzniku tejto trestnej činnosti, motív jej páchania, ako aj charakteristiku jej páchatel'a, a to príslušníka PZ.²

V súvislosti s kriminologickými aspektmi trestnej činnosti policajtov netreba zabúdať na fakt, že kriminalita ako taká predstavuje akýsi nežiaduci (negatívny) spoločenský jav, ktorý je ovplyvnený a podmienený skutočne rôznorodými činiteľmi, pričom každé jedno poznanie a zistenie pochádzajúce z kriminologického skúmania je závislé predovšetkým na získavaní náležitého množstva informácií. Pravda, k tomu vedúce názory a závery prechádzajú ešte dlhodobým vývojom a z hľadiska aplikačnej praxe je zrejme potrebné ich vnímať skôr orientačne, než jednoznačne.

V tejto súvislosti možno konštatovať, že je nielen zaujímavé, ale priam nevyhnutné pozorne vnímať, identifikovať, klasifikovať, kvalifikovať a rezultovať príčiny a podmienky páchania trestnej činnosti príslušníkmi PZ.³ Avšak, je potrebné uviesť, že aj voči príslušníkom PZ!

Trestná činnosť vo všeobecnosti je už od nepamäti z pochopiteľných dôvodov priamo ovplyvňovaná najmä rôznymi osobitosťami aktuálnych sociálno-ekonomických vzťahov prejavujúcich sa v spoločnosti, keďže ľudia žijú v súčasnosti v pomerne rozličných ekonomických, ako aj sociálnych podmienkach, ktoré sú spôsobilé do značnej miery ovplyvniť ich správanie resp. najmä konanie. Čo sa týka konkrétnych príčin a podmienok vzniku a páchania trestnej činnosti, tak možno jednoducho konštatovať, že príčiny vzniku a páchania trestnej činnosti majú subjektívny charakter. A naopak, samotné podmienky jej vzniku a páchania majú

¹ OČENÁŠOVÁ, Elena a kol. *Kriminológia: Všeobecná časť*. Tretie vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2003, s. 85 a n. ISBN 80-8054-298-8.

² NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. Třetí vydání. Praha: ASPI, a.s., 2008, s. 152 a n. ISBN 978-80-7357-376-8.

³ KRÁLIK, Jozef a Kristína KRÁLIKOVÁ. *Polícia (v slovenskej spoločnosti)*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016, s. 204 a n. ISBN 978-80-263-1050-1.

charakter objektivní, pričom uvedené možno zdôvodniť tým, že rôzne objektivne existujúce spoločenské problémy bežného života či rôzne objektivne sa vyskytujúce nedostatky v politickej, morálnej, ekonomickej, kultúrnej a sociálnej sfére života je nutné považovať za primárne podmienky vzniku a páchania trestnej činnosti, ktoré človek ako jednotlivec nedokáže ovplyvniť. Pri podmienkach pritom môže ísť nielen o častú zlú ekonomickú situáciu, ale rovnako aj o negatívne ladenú vnútornú klímu, či zlú morálnu a mravnú výchovu.¹

Príčiny a podmienky vzniku a pretrvávania kriminality ako takej majú úzky vzájomný vzťah, ba dokonca môžeme uviesť, že práve podmienky predstavujú určité situácie, ktoré zjednodušujú pôsobenie príčin. Uvádzame ale, že zároveň môže nastať aj situácia, kedy sa podmienka stáva príčinou, a to najmä v prípadoch, ak dochádza k jej zanedbávaniu. Ak by sme chceli podmienky, ktoré vedú k vzniku trestnej činnosti zo strany príslušníkov PZ bližšie charakterizovať, tak v skratke môžeme uviesť, že najčastejšie ide o akési stavy, javy či procesy umožňujúce príslušníkom PZ využiť možnosť porušenia zákona vo svoj prospech.

Tu máme na mysli napr. pretrvávajúcu absenciu dostatočnej kontrolnej a výchovnej činnosti zo strany nadriadených, rovnako však môžeme uviesť, že často ide aj o nedostatočnú aplikáciu a výraznú neznalosť všeobecne záväzných právnych predpisov a interných právnych predpisov zo strany občanov. Ale taktiež môže v mnohých prípadoch ísť aj o pomerne nedôslednú kontrolu príjmov policajta v porovnaní s jeho výdavkami resp. majetkovými pomermi zo strany príslušných kontrolných orgánov. Rovnako je možné bližšie charakterizovať aj príčiny vzniku trestnej činnosti zo strany príslušníkov PZ, pričom tu možno uviesť, že za najzávažnejšiu príčinu považujeme neustále zmeny (organizačné, personálne, legislatívne, politické atď.) v rezorte ministerstva vnútra.

Nestabilitu rezortu vnútra, či už z politických alebo iných dôvodov, pociťuje spoločnosť ako celok z bezpečnostného aspektu. Ide teda jednoznačne o „vyvolávanú“, neraz „účelovú“ nekompetentnosť výkonu štátnej správy vnútorných vecí, ktorá spôsobuje výraznú nestálosť systému, determinuje nejednotné postupy či absenciu odborného riadenia, organizácie a kontroly zo strany nadriadených osôb a zložiek. Zároveň však netreba zabúdať aj na nedostatočnú odbornú, profesionálnu a morálnu úroveň funkcionárov, ktorá môže mať výrazne negatívny dopad na podriadených.²

Príčinám a podmienkam vzniku trestnej činnosti príslušníkov PZ sa už v minulosti venovalo množstvo analýz, pričom z ich syntetizujúcich záverov v podstate vyplýva, že v oblasti príčin vzniku a páchania trestnej činnosti príslušníkmi PZ neboli zistené v porovnaní s trestnou činnosťou ostatných subjektov, povedzme, že „bežných“ páchatelov žiadne obzvlášť zreteľné rozdiely. Tieto však boli, naopak, zistené v objektivnej rovine podmienok páchania tejto netradičnej trestnej činnosti,

¹ TURAYOVÁ, Yvetta. *Kriminologické aspekty zločinu*. Bratislava: IURA EDITION, 2001, s. 78 a n. ISBN 80-89047-25-4.

² KORGO, Dušan. Trestná činnosť príslušníkov Policajného zboru, príčiny a podmienky determinujúce existenciu tejto trestnej činnosti. In: *Korupcia v Policajnom zbore a iných oblastiach spoločenského života: Zborník odborných prác z medzinárodného teoreticko-praktického seminára*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001, s. 32–39. ISBN 80-8054-191-4.

pričom za rozhodujúci prvok je nevyhnutné v tom prípade považovať jednoznačne špecifické postavenie príslušníka PZ v spoločnosti a v spoločenských vzťahoch, ktoré policajtovi v konečnom dôsledku umožňuje používať (a využívať) pomerne rozsiahle právomoci, ktoré mu boli za účelom plnenia konkrétne určených povinností štátom zverené.¹

Vzhľadom na špecifiká jednotlivých služieb PZ môžeme uviesť aj niektoré príčiny a podmienky vzniku a páchania trestnej činnosti príslušníkov PZ, ktoré sú pre ne charakteristické. Najčastejšie páchaným trestným činom v oblasti dopravnej a poriadkovej polície je trestný čin zneužívanie právomoci verejného činiteľa, ku spáchaniu ktorého dochádza predovšetkým pri riešení priestupkov v blokovom konaní, kde policajti priestupcom vydajú buď falošné bloky, alebo im bloky nevydajú vôbec, čo sa často stáva v prípadoch, keď priestupci nesúhlasia s výškou blokovej pokuty a príslušníci PZ ich snahu vyjednávať o nižšiu sadzbu využijú vo svoj prospech tak, že s nižšou sadzbou súhlasia s tým, že k tejto pokutu nevydajú tzv. bloky. V takomto prípade sa na korupčnej báze inkasovaná finančná hotovosť stáva prakticky neoprávneným majetkovým resp. finančným prospechom konkrétneho zasahujúceho príslušníka PZ.

V prípade poriadkovej polície nemožno opomenúť opäť trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa. Spočíva predovšetkým v použití neprimeraného násillia napr. pri použití donucovacích prostriedkov či iných zákonných oprávnení príslušníka PZ, ak ich uskutočňovaním dochádza k neodôvodneným alebo neprimeraným zásahom do základných práv a slobôd človeka. Pri príslušníkoch PZ služobne zaradených na operatívnych oddeleniach, teda v prípade kriminálnej polície, je potrebné spomenúť pomerne časté protiprávne konanie, ktoré spočíva v spolupráci s kriminálne záujmovými osobami pochádzajúcimi z kriminálneho prostredia, v ktorom sa títo policajti bežne pohybujú.

Ako príklad tohto protiprávneho konania môžeme uviesť rôzne formy organizovanej trestnej činnosti, ktorej súčasťou sú aj členovia z radov polície, tzv. krytie trestnej činnosti páchatelov výmenou za neoprávnený prospech, či už materiálnej, alebo nemateriálnej povahy, tzv. vynášanie informácií z policajného prostredia či dokonca falšovanie dôkazov. Trestná činnosť príslušníkov PZ sa, žiaľ, v mnohých prípadoch dotýka aj samotných vyšetrovateľov. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť páchanie trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa, ktorého sa trestnú činnosť vyšetrujúce osoby dopúšťajú najčastejšie so zámerom získania nejakého neoprávneného profitu za konanie, ktoré je v rozpore s Trestným poriadkom, a to napr. za konanie, ktoré môže v značnej miere ovplyvniť závery vyšetrovania.²

¹ KURILOVSKÁ, Lucia a Stanislav ŠIŠULÁK. Príčiny a podmienky páchania trestnej činnosti príslušníkmi Policajného zboru. In: *Policajná teória a prax*. 2013, roč. 21, č. 2, s. 95-105. ISSN 1335-1370.

² KORGÓ, Dušan. Trestná činnosť príslušníkov Policajného zboru, príčiny a podmienky determinujúce existenciu tejto trestnej činnosti. In: *Korupcia v Policajnom zbore a iných oblastiach spoločenského života: Zborník odborných prác z medzinárodného teoreticko-praktického seminára*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001, s. 32–39. ISBN 80-8054-191-4.

Podotýkame, že príčinám a podmienkam vzniku trestnej činnosti páchanej príslušníkmi PZ sa venovali aj autori Hamaj a Šišulák v správe s názvom „*Prognóza vývoja trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru*“. Pomocou využitia informácií uvedených v jej texte sme sa rozhodli prezentovať akýsi, z nášho pohľadu komplexný účelový prehľad o tých najčastejších konkrétnych príčinách a podmienkach, ktoré sú zdrojmi vzniku a páchania tejto trestnej činnosti. Pokúsili sme sa, prirodzene, aj o ich klasifikáciu, a to vzhľadom na ich subjektívnu a objektívnu povahu nasledovne:

1. Príčiny:

a) objektívnej povahy, ktoré ako sme už vyššie uviedli, je možné nájsť práve v mzdových, sociálnych, personálnych či prípadne v iných vzniknutých alebo pretrvávajúcich bežných problémoch príslušníkov PZ. Pritom medzi tieto príčiny (akceleranty) môžeme vo všeobecnosti zaradiť predovšetkým:

- služobné zaradenie príslušníka PZ (konkrétna služba či útvar PZ),
- nestálosť postupov a podmienok v rámci výkonu služobnej činnosti, neustále zmeny všeobecne záväzných predpisov, ako aj interných predpisov,
- veľká vzdialenosť miesta výkonu služby od miesta bydliska príslušníka PZ a od toho sa odvíjajúca dĺžka každodenného cestovania do služby,
- množstvo stresových a záťažových situácií, priame ohrozenie života a zdravia,
- možnosť používať výzvy a príkazy voči občianskej verejnosti,
- možnosť kontrolovať, sankcionovať a zasahovať do základných práv a slobôd občianskej verejnosti,
- možnosť zneužiť nízku úroveň právneho vedomia a neznalosť zákona výkonom policajnej činnosti (zákonom) dotknutého občana,
- snaha objasniť skutok za každú cenu, a to aj prostredníctvom násilia za účelom získania lepšieho pracovného resp. finančného ohodnotenia,
- prílišná fluktuácia, výrazná nestálosť personálneho zabezpečenia a časté zmeny na riadiacich pozíciách v PZ,
- pocit nadradenosti či moci voči občianskej verejnosti vyplývajúci z rovnošaty ako znaku prevahy nad občanom (znak potenciálneho oprávnenia štátnomocensky donucovať).

b) subjektívnej povahy, ktoré najlepšie charakterizuje práve snaha príslušníkov PZ získať neoprávnený prospech či rôzne výhody pre seba alebo pre svojich blízkych, pričom medzi tieto príčiny môžeme vo všeobecnosti zaradiť predovšetkým:

- snaha o vlastný, avšak neoprávnený prospech – profit,
- snaha o získanie profitu – výhody pre rodinu a kamarátov,
- nízka služobná disciplína a porušovanie etických zásad,
- bagatelizovanie závažnosti niektorých trestných činov ako zanedbateľných,
- vyústenie problémov v osobnom živote (rozvod, žiarlivosť, majetkové vyrovnanie v rámci bezpodielového spoluvlastníctva manželov),
- zľahčenie si výkonu služby nekonaním a prehliadaním trestnej činnosti,

- nízká psychická odolnosť voči nadmernému stresu a záťažovým situáciám a z toho vyplývajúci strach, ktorý ovplyvňuje služobný výkon a podmieňuje resp. spôsobuje chybné postupy,
- svojvoľné vykonávanie spravodlivosti – používanie nezákonných postupov a prostriedkov na dosiahnutie cieľa,
- závislosť na alkohole, závislosť na drogách či gambling.

2. Podmienky:

a) **objektívnej povahy**, ktoré sa týkajú predovšetkým interného policajného prostredia, pričom medzi tieto podmienky môžeme zaradiť najmä:

- pracovný kolektív – falošná kolegialita či páchanie trestnej činnosti väčšinou pracovného kolektívu,
- vzťah občan – policajt (negatívny postoj spoločnosti k PZ),
- nedostatok vhodných uchádzačov o vstup do služobného pomeru - nedostatok pracovnej sily alebo nevhodný výber uchádzačov,
- nedostatočné režimové opatrenia, ako aj nedostatočné zabezpečenie finančných prostriedkov a materiálu,
- nedostatočné technické a materiálne zabezpečenie pre výkon povolania,
- nízka úroveň starostlivosti o podriadených, ako aj prílišná náročnosť nadriadených,
- nedostatok individuálneho a tzv. ľudského prístupu k podriadeným,
- strach poukázať na protiprávne konanie nadriadených či kolegov,
- nízka úroveň odbornej kontrolnej činnosti nadriadených.

b) **subjektívnej povahy**, ktoré sa týkajú predovšetkým osobnosti policajta a jeho hodnôt (hodnotovej orientácie), pričom medzi tieto podmienky môžeme zaradiť najmä:

- pocit neprimeraného – nízkeho finančného ohodnotenia práce príslušníka PZ v porovnaní napr. so sektorom súkromným,
- prílišné porovnávanie vlastnej životnej úrovne so životnou úrovňou iných.¹

Motív páchania trestnej činnosti príslušníkmi PZ

Pojem motivácia je možné zaradiť medzi pojmy psychologické, pričom tento pojem je úzko spätý s charakterom osobnosti. Môžeme ale uviesť, že vo všeobecnosti označuje hybné sily ľudského správania. V tejto súvislosti je teda možné konštatovať, že rozbor motivácie dokáže bližšie objasniť, prečo sa človek resp. páchatel' zachoval tak, ako sa zachoval a následne sa teda dokáže objasniť aj to, aké pohnútky ho viedli k jeho konaniu.²

¹ HAMAJ, Pavol, ŠIŠULÁK, Stanislav a kol. *Prognóza vývoja trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru: Záverečná správa z výskumu*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2008, s. 85 a n. ISBN 978-80-8054-458-4.

² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000, s. 117 a n. ISBN 80-7178-475-3.

Pri odhaľovaní páchania trestnej činnosti dochádza často k potrebe vypracovania znaleckých posudkov, pričom nie sú ojedinelé ani prípady, kedy zadanie znaleckého skúmania resp. otázky týkajúce sa skúmania osobnosti páchatel'a trestného činu pre znalca obsahujú aj otázku, ktorou sa vyšetrovateľ PZ snaží zistiť aj samotnú motiváciu resp. motív páchatel'a vedúci ho k spáchaniu trestného činu. Teda pohnútku, dôvod začatia trestnej činnosti. Avšak, tu je potrebné uviesť, že znalec nie je kompetentný hodnotiť dôkazy, a preto sa vyjadruje najčastejšie len k tomu, ktorý motív činu bol dominantný. A to na úrovni relatívnej pravdepodobnosti, nikdy nie jednoznačnosti. Následne sa objasňovaním pohnútok, ktoré viedli páchatel'a k predmetnému konaniu zaoberajú už orgány činné v trestnom konaní prostredníctvom dokazovania a zisťovania reálneho skutkového stavu veci. Pojem motív tu môžeme zo psychologického hľadiska definovať ako vnútornú pohnútku konania alebo ako určitý psychický stav človeka, pričom práve motívy uvádzajú do chodu, resp. poháňajú proces motivácie.¹

Pri vývoji motivácie trestného činu možno hovoriť o psychickej činnosti a motíve ako o obsahu pohnútky, kde tento vývoj predstavuje akýsi priesečník individuálnych a situačných faktorov. Ale motívom v tejto súvislosti možno rozumieť tiež aktuálny zážitok človeka s jeho priamym rozhodnutím vedúcim ku kriminálnemu konaniu, ktoré vychádza bezprostredne a skutočne z osobnosti páchatel'a. Samozrejme, pri páchaní trestnej činnosti sa hierarchia motívov môže meniť a taktiež je dosť časté, že nejde len o jeden motív, ale o celú zmes motívov, ktoré páchatel'a viedli k spáchaniu trestnej činnosti. Pritom motívy možno rozdeliť na:

- primárne (prvotné) - predstavujú východisko konania,
- sekundárne (druhotné) - vyvstáva až po prvotnom motíve,
- akútne (bezprostredné) - priamo súvisí s páchaním trestného činu,
- epilógové (následné) – vzniká až po čine a predstavuje akési jeho racionálne spracovanie.²

V súvislosti s dôvodom páchania trestnej činnosti možno vo všeobecnosti hovoriť aj o nespokojnosti potenciálneho páchatel'a trestnej činnosti s aktuálnym stavom okolo seba, so svojím sociálnym postavením v spoločnosti, so svojou prácou, so svojimi životnými krokmi či so svojimi dosiahnutými métami v živote, čo v mnohých prípadoch páchania trestnej činnosti predstavuje základ motívu. A to nielen v prípade páchania trestnej činnosti civilnými osobami, ale rovnako aj v prípade páchania trestnej činnosti príslušníkmi PZ. Pritom samotný motív konania sa stáva motívom trestnej činnosti až vtedy, keď si páchatel' sám uvedomí možnosť riešiť svoju nespokojnosť práve takýmto protiprávnym resp. trestnoprávnym spôsobom, a to aj v tom prípade, ak nutkanie postupovať týmto spôsobom ešte neaktivovalo ani vôľu konať a rovnako ani rozhodnutie túto možnosť reálne využiť a realizovať. Samozrejme, takýchto dôvodov môže byť veľmi veľa, pričom sem určite

¹ PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Praha: Grada, 2001, s. 84 a n. ISBN: 80-247-0181-2.

² Upravené autorkami podľa: HERETIK, Anton. *Základy forenznej psychológie*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1993, s. 64-65. ISBN 80-08-01870-4.

môžeme zaradiť aj také dôvody, ako je psychická porucha človeka, mentálna zaostalosť, psychopatický typ človeka a mnohé ďalšie.¹

Netreba však zabúdať, že pri príslušníkoch PZ dochádza k špecifickej situácii, pretože všetci príslušníci PZ musia pri vstupe do služobného pomeru spĺňať mnohé stanovené a pomerne náročné kritériá. Napr. musia spĺňať požiadavku bezúhonnosti, osobnostných predpokladov, vzdelanostných parametrov, fyzických daností, ako aj zdravotných kritérií. Na základe tohto je možné odôvodnene predpokladať, že v prípade príslušníkov PZ je len veľmi malá pravdepodobnosť, že by do služobného pomeru s PZ bol prijatý človek neurotického alebo psychopatického typu, a to nehovoriac o osobách mentálne zaostalých, čo považujeme dokonca za absolútne vylúčené. Takže v prípade príslušníkov PZ pôjde o inak motivovanú potenciálnu trestnú činnosť, ktorú z kriminologického hľadiska môžeme klasifikovať predovšetkým ako snahu využiť vlastné špeciálne spoločenské postavenie voči občianskej verejnosti vo svoj vlastný, zistne motivovaný prospech, a to napr. v nimi realizovanom správnom alebo aj v trestnom konaní, v ktorom vystupujú ako oprávnené osoby konajúce v mene štátu resp. štátnej moci.

Taktiež sa však v mnohých prípadoch môže jednať o kriminogénne prostredie, ktoré motivuje resp. podnecuje nových príslušníkov PZ prispôbiť sa kriminálnemu správaniu ich starších a skúsenejších kolegov, s ktorými vykonávajú službu a napr. nechcú byť nimi šikanovaní ako „mladí“. V neposlednom rade sa môže jednať aj o slabú vôľu príslušníka PZ odolať nástrahám a možnostiam si napr. finančne „prilepiť“ či zlepšiť si svoju pracovnú pozíciu spôsobom „účel svätí prostriedky“.² Tomuto javu by však mal efektívne a reálne predchádzať profesionálne vedený osobný personálny pohovor s uchádzačom o štátnu službu príslušníka PZ a nezainteresované vyhodnotenie jeho povinného všestranného testovania vylučujúce nepotizmus, protekciu, korupciu.

V každom prípade je však potrebné zdôrazniť, že tak ako aj pri občianskej verejnosti, tak aj pri príslušníkoch PZ predstavuje pri analýze samotnej motivácie páchania trestnej činnosti niekedy väčší význam osobnosť páchatel'a a inokedy zasa vonkajšie okolnosti. Z toho jednoznačne vyplýva, že v tejto súvislosti nie je možné striktne určiť, ktorý faktor je silnejší a ktorý viac zaväži pri rozhodovaní sa policajta či spáchať, alebo nespáchať trestný čin.

Z osobných aj pracovných skúseností autoriek a aj vzhľadom na aplikačnú prax možno konštatovať, že medzi najčastejšie motívy trestnej činnosti príslušníkov PZ patrí najmä snaha získať pre seba neoprávnený finančný prírastok v rozpore so zákonom, alebo prípadne iný neoprávnený prospech majetkového typu, avšak aj snaha o uľahčenie si výkonu služobnej činnosti a snaha dosahovať lepšie pracovné výsledky aj za cenu spáchania trestného činu.

¹ HATALA, Vojtech. *Motív a trestný čin*. Druhé vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2003, s. 95 a n. ISBN 80-89047-69-6.

² SALVET, Leo. *Kriminalita policistů České republiky*. Praha: Linde Praha, 2011, s. 156 a n. ISBN 978-80-7201-849-9.

Záver

Vzhľadom na fakt, že trestná činnosť príslušníkov PZ vystupujúcich v spoločenskom prostredí v pozícii verejných činiteľov predstavuje vo väčšine prípadov úmyselnú, vysoko latentnú a cieľavedomú činnosť spočívajúcu v zneužití štátom im zverených právomocí nezákonnými prostriedkami, a to či už z vlastnej iniciatívy, alebo na cudzí podnet s úmyslom získať akýkoľvek neoprávnený prospech pre seba alebo pre iného, je možné hovoriť o mimoriadne závažnej trestnej činnosti, ktorá dokáže v značnej miere ovplyvniť verejnú mienku v jej náhľadoch na PZ ako celok. Zamieňanie si osobného zlyhania policajta so zlyhaním PZ v takýchto prípadoch občianskou verejnosťou, neraz účelovo živené tzv. bulvárnymi médiami, môže vyvolať všeobecný odpor k štruktúram štátnej moci a spôsobiť formovanie dlhodobu negatívnych postojov voči tejto inštitúcii.¹ Vytváranie klímy nedôvery voči bezpečnostným zložkám demokratického štátu, vrátane polície, vyvoláva aj neochotu občianskej verejnosti spolupracovať pri objasňovaní trestnej činnosti s PZ, a to nielen v podmienkach PZ, ale aj mimo neho.

V tejto súvislosti je potrebné si uvedomiť, že práve spolupráca občanov s príslušníkmi PZ je skutočne v mnohých prípadoch primárnym predpokladom pre zistenie a dolapenie páchatel'a trestnej činnosti. Avšak, aj odhliadnuc od tejto skutočnosti je potrebné si uvedomiť, že trestná činnosť niektorých či časti príslušníkov PZ, osobitne latentná a tzv. drobná, predstavuje v súčasnosti skutočne pomerne závažný problém, osobitne vo východných oblastiach štátu, teda východoslovenskej spoločnosti. Nečudo potom, že aj dôveryhodnosť občanov v PZ ako štátnu inštitúciu môže pomerne rýchlo klesať. Zárukou napĺňania policajného hesla „pomáhať a chrániť“ v spoločnosti môže byť totiž iba morálne pevný jednotlivec integrovaný do organizmu stabilného, akceptovaného a stabilizovaného PZ. Na to, aby PZ mohol plniť svoje poslanie a úlohy optimálne však musia byť vytvorené predovšetkým seriózne politické, personálne a ekonomické predpoklady.²

Literatúra

- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000. 256 s. ISBN 80-7178-475-3.
- ERNEKER, Jaroslav a kol. *Profesia policajta*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2000. 252 s. ISBN 80-8054-124-8.
- HAMAJ, Pavol, ŠIŠULÁK, Stanislav a kol. *Prognóza vývoja trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru: Závěrečná správa z výskumu*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2008. 91 s. ISBN 978-80-8054-458-4.
- HATALA, Vojtech. *Motív a trestný čin*. Druhé vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2003. 190 s. ISBN 80-89047-69-6.
- HERETIK, Anton. *Základy forenznej psychológie*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1993. 224 s. ISBN 80-08-01870-4.

¹ KRÁLIK, Jozef a Kristína KRÁLIKOVÁ. *Polícia (v slovenskej spoločnosti)*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016, s. 187 a n. ISBN 978-80-263-1050-1.

² Porovnaj: ERNEKER, Jaroslav a kol. *Profesia policajta*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2000, s. 154 a n. ISBN 80-8054-124-8.

- KORGO, Dušan. Trestná činnosť príslušníkov Policajného zboru, príčiny a podmienky determinujúce existenciu tejto trestnej činnosti. In: *Korupcia v Policajnom zbore a iných oblastiach spoločenského života: Zborník odborných prác z medzinárodného teoreticko-praktického seminára*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001, s. 32-39. ISBN 80-8054-191-4.
- KRÁLIK, Jozef a Ján KÚTIK. *Kontrolný systém a jeho subsystémy vo verejnej správe (základy teórie)*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 216 s. ISBN 978-80-7380-482-4.
- KRÁLIK, Jozef a Kristína KRÁLIKOVÁ. *Polícia (v slovenskej spoločnosti)*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 8 s. ISBN 978-80-263-1050-1.
- KURILOVSKÁ, Lucia a Stanislav ŠIŠULÁK. 2013. Príčiny a podmienky páchania trestnej činnosti príslušníkmi Policajného zboru. In: *Policajná teória a prax*. 2013, roč. 21, č. 2, s. 95-105. ISSN 1335-1370.
- NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. Tretie vydanie. Praha: ASPI, a.s., 2008. 528 s. ISBN 978-80-7357-376-8.
- OČENÁŠOVÁ, Elena a kol. *Kriminológia: Všeobecná časť*. Tretie vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2003. 106 s. ISBN 80-8054-298-8.
- PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Praha: Grada, 2001. 184 s. ISBN 80-247-0181-2.
- SALVET, Leo. *Kriminalita policistů České republiky*. Praha: Linde Praha, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7201-849-9.
- TURAYOVÁ, Yvetta. *Kriminologické aspekty zločinu*. Bratislava: IURA EDITION, 2001. 150 s. ISBN 80-89047-25-4.
- Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 175/2010 o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru a útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pri odhaľovaní trestných činov, pri zisťovaní ich páchatelov a o postupe v trestnom konaní v znení neskorších predpisov.
- Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 150/2011 o niektorých činnostiach sekcie kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 10. novembra 2011.
- Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 39/2015 o organizačnom poriadku Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 30. marca 2015.
- Zákon č. 460/1992 Zb. z 1. septembra 1992, *Ústava Slovenskej republiky*, v znení neskorších predpisov.
- Zákon NR SR č. 171/1993 Z. z. zo 06. júla 1993 o *Policajnom zbore*, v znení neskorších predpisov.
- Zákon NR SR č. 73/1998 Z. z. z 17. februára 1998, o *štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície*, v znení neskorších predpisov.
- Zákon NR SR č. 300/2005 Z. z. z 20. mája 2005, *Trestný zákon*, v znení neskorších predpisov.
- Zákon NR SR č. 301/2005 Z. z. z 24. mája 2005, *Trestný poriadok*, v znení neskorších predpisov.

R E S U M É

Cieľom príspevku je prezentovať na základe aktuálne dostupných informácií základné kriminologické aspekty trestnej činnosti policajtov, vrátane príslušníkov Policajného zboru. V tejto súvislosti chcú autorky v tomto kontexte poukázať aj na aktuálny stav tejto problematiky, ako aj na samotné príčiny jej vzniku s ohľadom na motiváciu príslušníkov Policajného zboru ako verejných činiteľov k páchaniu trestnej činnosti.

Kľúčové slová: kriminologické aspekty, trestná činnosť, Policajný zbor.

S U M M A R Y

SANTUSOVÁ, Diana, KRÁLIKOVÁ, Kristína: SOME CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF POLICE CRIME

The aim of the paper is to present, on the basis of currently available information, the basic criminal aspects of police crime, including members of the Police Corps. In this context, authors would like to point out in this context also the current state of the issue as well as the causes of its origin themselves with regard to the motivation of members of the Police Corps as public officials to commit crimes.

Keywords: criminological aspects, criminal activity, the Police Corps.